

Lituanistas iš Šalčininkų Michailas Dudoit: apie gimtąją „tuteišių“ kalbą, tapatybės paieškas ir daugiakalbio krašto kasdienybę

Kviečiame skaityti interviu su Michailu Dudoitu, Šalčininkų Lietuvos tūkstantmečio gimnazijos lietuvių kalbos ir literatūros vyresniuoju mokytoju, kurį kolegos švelniai vadina Mykolu. Be galo įdomiame Šalčininkų krašte tris ketvirtadalius gyventojų sudaro lenkų tautybės asmenys, o lietuvių jame – tik kiek daugiau nei dešimtadalis. Gimnazijos mokinių mokyklos kalba – lietuvių, o namuose ir su draugais jie dažniausiai kalba kitomis kalbomis.

***Kristina JAKAITĖ-BULBUKIENĖ, Eglė GUDAVIČIENĖ**, Vilniaus universitetas*

Pasišnekučiavome su mokytoju apie tai, ką reiškia gimti ir augti tokiame krašte, apie vis iškylantį tapatybės klausimą, apie gimtąją tuteišių kalbą, apie tai, kaip buvo panardintas žemyn galva į lietuvių kalbą Marijampolės aukštesniojoje pedagogikos mokykloje, bet nepaskendo, ir, žinoma, apie mokytojo lituanisto darbo iššūkius ir įdomybes.

– Ar jūs kilęs iš šitos vietos?

– Taip, aš visiškai vietinis, kai mokiniai klausinėja apie mano tapatybę, tai sakau, kad pagal pavardę aš jotvingių kilmės. Juk jotvingiai kaip tik čia gyveno,

Medininkų aukštumoje, čia jų teritorija. Ir protėviai mano buvo vietiniai: ir tėvai, ir močiutės, ir seneliai. Paskui jau iškeliavo mano dėdė į Ukrainą, tetos į Baltarusiją, bet čia vis tiek yra ta pati vieta. Baltarusija, sakykime, buvo anais laikais, tai čia ta pati teritorija, tik kalbinė aplinka kitokia.

– *O jūsų žmona?*

– Mano žmona Liucija irgi kilusi iš čia netoli, Eišiškių pusėn, bet visą gyvenimą gyveno Vilniuje, baigė rusų mokyklą, rusakalbėje kalbinėje aplinkoje gyveno. Kai susipažinome, mokiau ją lietuvių kalbos.

– *Kokia jūsų gimtoji kalba?*

– Man teko atsakyti į šitą klausimą mokiniams, kai vedžiau pamoką apie tapatybę. Labai ilgai ieškojau atsakymo ir galiausiai priėjau išvadą, kad vis dėlto mano gimtoji kalba čia bus ta tuteišių [arba *poprostu*, vietinė tarmė]. Aš ėjau atmetimų principu. Supratau, kad aš ne lenkas, nors mes lenkų mokykloje mokėmės. Man atrodo, kad net mano gimimo liudijime užrašyta, kad aš lenkas. O paskui, kai patekau mokytis į Marijampolės aukštesniąją pedagogikos mokyklą, ir apskritai, kai pradėjau brėsti ir galvoti, kurgi tos mano lenkiškos šaknys, paskui ir istorijos žinios papildė visą tą dalyką, supratau, kad Dieveniškių kraštas išvis nėra lenkiškas. Greičiau – aš ir mokiniams sakiau – esu gudas negu lenkas. Šitokie mano atsakymai, todėl mano gimtoji kalba vis dėlto bus poprostu. Aš jums išduosiu paslaptį – ir mano abu vaikai moka poprostu kalbą.

– *O jūsų žmona?*

– Mano žmona šios tarmės nemėgsta, jai nepatinka, kad ji negryna. Ji kalba, jeigu reikia, su mano mama ir su savo gimine. Tenka vis dėlto su ta kalba turėti ryšį iki šiol, su ta tarme, nežinau, ne kalba.. Kalba gal jos pavadinti negalima, nors gal mokslininkai ir galėtų.

– *O vaikai?*

– Turiu du sūnus: Danielį ir Kajų, vienam penkiolika, kitam dvylika. Nuo lopšinės reikia pradėti. Lopšinės, kurias mes giedojome, buvo lietuviškos. Jų gimtoji kalba jau yra lietuvių. Aš manau, jie laiko save lietuviais.

Su šeima | Asmeninio archyvo nuotr.

– *Čia buvo jūsų su žmona sąmoningas sprendimas?*

– Taip, čia buvo mūsų sprendimas su žmona, nes mūsų ir gimtosios kalbos, ir net pavardės skiriasi, mes pridėjome vaikams prie pavardės lietuviškas galūnes. Nei gailimės, nei nesigailime, taip nuspręsta, taip padaryta, tai niekam netrukdo. Ir jie puikiai kalba lietuviškai ir skaito lietuvių autorius.

– O kokią mokyklą jūs baigėte?

– Aš baigiau lenkų devynmetę. Anais laikais pasirinkimų dėl mokyklos tokių kaip dabar nebuvo, mes gyvenome Dieveniškių krašte, buvo ten lenkų mokykla ir lietuvių – kiek žinau, buvo visada. Bet, matyt, mano tėvai dar buvo uždaresni ir aš savo kaime patekau į pradinę mokyklą. Ji buvo lenkų dėstomąja kalba, vienintelė. Įdomu, kad pradinę mokyklą baigiau prie Norviliškių pilies, prie pat sienos, ten yra mano kaimelis (mamos dabar jau kaimelis), ir ten buvo pradinė mokykla. Tokia tipinė sovietinė pradinė mokykla mediniame name su griežta sovietmečio mokytoja.

– O iki ėjimo į mokyklą kokių kalbų dar mokėjote? Ar vienintelę tuteišių?

– Vienintelę tuteišių. Skaičiau lenkų bendrine kalba, bet greičiausiai jau mokykla išmokė skaityti. O rusų kalba, kaip ir mūsų mieste dabartiniams vaikams, atėjo savaime. Anais laikais, man atrodo, ji atėjo savaime per televiziją ir per laikraščius, kaimo aplinkoje tikrai rusų kalbos nebuvo. Dieveniškių krašte salų labai daug, kokioje šeimoje gimei, tokia kalba kalbėjai. Galėjai įgimti tokioje šeimoje ir kuo puikiausiai kalbėti lietuviškai, Poškonių, Kaziulių, Rimašių kaimuose buvo tokių šeimų. Poškonyse dar ilgai veikė lietuviška pagrindinė mokykla, kol buvo vaikų. O mūsų kaime visos šeimos kalbėjo poprostu. Taigi lenkų kalba buvo mokykloje, o namuose – poprostu. Dabar taip yra mūsų mokykloje, kurioje dirbu, mokiniams mokyklinė kalba yra lietuvių, o namuose jie kalba kitomis kalbomis. Mano mama, aišku, sako, kad, oi, lenkiškai aš moku, bet jokia čia lenkų kalba. Aš tikrai Lenkiją esu apkeliavęs skersai išilgai, nieko panašaus ten nėra.

„Dieveniškių krašte yra salų labai daug, kokioje šeimoje gimei, tokia kalba kalbėjai, galėjai įgimti tokioje šeimoje ir kuo puikiausiai kalbėti lietuviškai, Poškonių, Kaziulių, Rimašių kaimuose buvo tokių šeimų. Poškonyse dar ilgai veikė lietuviška pagrindinė mokykla, kol buvo vaikų. O mūsų kaime visos šeimos kalbėjo poprostu. Taigi lenkų kalba buvo mokykloje, o namuose – poprostu.“

– O kada atsirado jūsų gyvenime lietuvių kalba?

– Man buvo lygiai 16 metų. Mano tokia labai įdomi lietuvių kalbos išmokimo istorija. Tokia galbūt drastiška, bet čia kaip tik kalbėjome apie mokymąsi, apie tą principą „panardinti į kalbą“. Juk yra toks išmokimo būdas – „panardinti į kalbą“? Šiandien aš linkėčiau bet kuriam vaikui to, juk turėtų išplaukti, man atrodo, nes privalu, nes kitaip neišeina. Bet gali būti ir kitaip, kaip Česlovas Milošas sako, jeigu tremtis mūsų nesužlugdo, padaro mus stipresnius. Tai aš lygiai tą patį apie kalbą galiu pasakyti. Arba tu ją išmoksti, arba tu visiškai paskęsti.

Šalčininkai pasitinka | Kristinos Jakaitės-Bulbukienės nuotr.

Mokiniams aš pasakoju tokią autobiografinę istoriją, kad kaimiško mentaliteto tėvai, jeigu mato, kad vaikas mokosi palyginti gerai, turi tris kelius, kad išleistų vaikus į mokslus. Vaikas bus arba kunigas, arba mokytojas, arba gydytojas. Galiausiai du vaikai iš mano šeimos tapo mokytojais ir vienas gydytoju. Aš vos

netapau kunigu. Aš patarnavau bažnyčioje ir turėjau rekomendaciją jau. Bet paskui vis dėlto nusprendžiau stoti į pedagogiką. Vilniuje tuo metu nesusiformavo ikimokyklinis kursas, tada sužinojome, kad yra Marijampolėje aukštesnioji pedagogikos mokykla ir renka grupę, kur bus ruošiami pradinių klasių mokytojai. Ir mes nuvažiavome į Marijampolę apsižiūrėti. Man labai patiko tarp kitko. O paskui, kai jau pradėjau mokytis… Aš kiekvienam pradedančiam mokytojui palinkėčiau susidurti su tokia aplinka, kuri ten buvo. Ten kažkada buvo senoji, viena geriausių Lietuvoje, mokytojų seminarija. Mes iki šiol susitinkame, užpraeitą vasarą buvome, ten dabar menų mokykla, gražiai restauruotas pastatas. Ir dėstytojus prisimename. Kadangi vaikinų nebuvo daug, mes buvome įžymūs. Kaip dabar sako psichologai, kai buvai jaunas ir gražus, prisiminimai patys gražiausi, patys skaidriausi. Nors kaip 16-mečiui, tai turėjo būti tragedija, nes aš buvau įmestas, panardintas į visiškai kitą kalbą, iš lenkiškos pagrindinės mokyklos mes atsinešėme tada „laba diena“, „viso gero“ ir dar gal koks kitas posakis buvo, „keptuvė“ gal kokia. Ir tiek.

„Kaip dabar sako psichologai, kai buvai jaunas ir gražus, prisiminimai patys gražiausi, patys skaidriausi. Nors kaip 16-mečiui, tai turėjo būti tragedija, nes aš buvau įmestas, panardintas į visiškai kitą kalbą, iš lenkiškos pagrindinės mokyklos mes atsinešėme tada „laba diena“, „viso gero“ ir dar gal koks kitas posakis buvo, „keptuvė“ gal kokia. Ir tiek.“

– *Bet juk jūs žinojote, kad studijos vyks lietuvių kalba, kaip ryžotės? Jaunystė?*

– Ne, ne jaunystė. Čia greičiausiai buvo toks visiškas paklusimas tėvams. Mes dabar su mokiniais nagrinėjome Vinco Mykolaičio-Putino „Altorių šešėlio“ pagrindinio veikėjo Liudo Vasario situaciją ir sprendėme, kiek tėvai turėjo įtakos jo pasirinkimui. Mes net susiginčijome, ar tėvai privertė Vasarį įstoti į kunigų seminariją. Ne, neprivertė. Lygiai taip pat ir mums, 16-mečiams: lyg ir neprivertė, bet pasvarstė „už“ ir „prieš“ ir buvo pasirinktas toks variantas. O gal jau vis vien išėjome iš kaimų į didesnį pasaulį ir supratome, kad Lietuvoje vis dėlto reikės lietuvių kalbos, nes matėme, kad tie, kas atvažiuoja iš miestų, susidūrę su lietuvių kalba, vyresni, jie turi kompleksų ir problemų dėl nemokėjimo susikalbėti lietuvių kalba.

Ir dėl to tas ėjimas toks buvo. Kunigas, atsimenu, amžiną atilsį, Petras Tarvydas iš Kaišiadorių, jis taip gražiai kalbėjo lietuviškai! Taip norėjosi ir man, tai buvo motyvacija. Penktos klasės auklėtoja, atvykusi iš Vilniaus, kalbėjo gražia lietuvių kalba. Tai ir man norėjosi lietuvių kalbos dėl auklėtojos ir dėl kunigo. Ir gal kai kurie paaugliški kiti dalykai, kurie kažkada sukrėtė Vilniuje. Atsimenu, ekskursijoje su auklėtoja buvome, lipome į Gedimino kalną ir jautėmės nekaip: esi Lietuvos sostinėje, bet nesupranti, kas dedasi aplinkui, dėl to, kad nemoki kalbos. Nemoki. Ir nesupranti. Tai buvo tragedija, tas, matyt, ir buvo pastiprinimas mokytis. Nepasakyčiau, kad tėvai nebūtų leidę, jei būtume užsispyrę, jei būtume niekur nenorėję važiuoti, sakę, nenoriu, tai tikrai būtume pasilikę, nebuvo labai jau griežti mūsų tėvai. Variantų tikrai buvo, buvo ir vidurinė, buvo ir ta vietinė profesinė mokykla. Bet tie metai pirmieji buvo neapsakomai įdomūs ir katastrofiškai sunkūs: dažnai verkiau, žiūrėdamas pro bendrabučio langą – iki namų apie 180 km.

„Tai ir man norėjosi lietuvių kalbos dėl auklėtojos ir dėl kunigo. Ir gal kai kurie paaugliški kiti dalykai, kurie kažkada sukrėtė Vilniuje. Atsimenu, ekskursijoje su auklėtoja buvome, lipome į Gedimino kalną ir jautėmės nekaip: esi Lietuvos sostinėje, bet nesupranti, kas dedasi aplinkui, dėl to, kad nemoki kalbos. Nemoki. Ir nesupranti.“

Paminklas A. Mickevičiui Šalčininkuose | Kristinos Jakaitės-Bulbukienės nuotr.

– Kaip jūs plaukėte su ta lietuvių kalba?

– Šių dienų akimis, tai atrodo paprasta. Anų laikų dienomis tai buvo sunkus darbas, bet tas panardinimas – aš pritariu šiam metodui – tiek veiksmingas, kad kitokio, man atrodo, nėra. 1989 metais, susidūrę su ta lietuvybe pačiame jos centre, gavome labai geras sąlygas. Mes buvome dviese iš lenkų mokyklos, gavome puikiausią to meto lietuvių kalbos mokytoją – Aleksandrą Šepkienę, kurios vyras Lionginas Šepkus – vaikų literatūros vadovėlių autorius. Jie nugyveno iki devyniasdešimt kelerių, kai mes prieš 10 metų atvykome aplankyti, mane atpažino, sako: „O, mano Mykoliukas“. O mane ji atpažino todėl, kad mano pažanga buvo labai aukšta. Rudenį mes įstojome, o pavasarį jau turėjau pagal penkiabalę ketvertą. Ir ji man rašė taip tą ketvertą, prisimenu: „Su tokia pažanga aš tau parašysiu ir penketą! Taip išmokti – tai yra nerealu.“

„Bet kalbą veikė viskas: bendrabutis, merginos, prasidėjo tokia intensyvi paauglystė, tu nori bendrauti, aplink kalba tik lietuviškai, nežinai kaip, dėl to kitos ir motyvacijos nereikia, draugai, visa aplinka tokia. Dar turėjome papildomas pamokas dėstytojos Šepkienės, pusantros valandos kas savaitę, dviese mokėmės.“

Bet kalbą veikė viskas: bendrabutis, merginos, prasidėjo tokia intensyvi paauglystė, tu nori bendrauti, aplink kalba tik lietuviškai, nežinai kaip, dėl to kitos ir motyvacijos nereikia, draugai, visa aplinka tokia. Dar turėjome papildomas pamokas dėstytojos Šepkienės, pusantros valandos kas savaitę, dviese mokėmės. Ir aš iki šiol turiu jos užrašus, pradedančiuosius kalbėti mokau iš jų, fantastiškai sudėliota gramatika, kaip šiandien prisimenu, o buvo 1989 metai. Bet tai jau rašto kalba, ne šnekamoji. Jos pažanga irgi buvo nuostabi. Man pačiam taip neatrodė, nes aš iki šiol akcento negaliu panaikinti iki galo, yra tas vietinis, tas tuteišiškas.

„Bet pažanga buvo padaryta lietuvių kalbos požiūriu didelė. Paskui įstojau į lituanistiką Vilniaus pedagoginiame, neakivaizdžiai dar. Galvojau, kiek dar galima iš tos kalbos išspausti. Antras dalykas, prasidėjo atgimimas ir aš jaučiau, bus paklausu tą kalbą mokėti, mokyti.“

Paskui už labai gerą mokymąsi gavau padidintą stipendiją ir egzaminus gerai išlaikiau, baigiau su pagyrimu. Ir tai buvo, sakau, nuostabiausia dėl to, kad tai buvo jaunystės metai. Bet pažanga buvo padaryta lietuvių kalbos požiūriu didelė. Paskui įstojau į lituanistiką Vilniaus pedagoginiame, neakivaizdžiai dar. Galvojau, kiek dar galima iš tos kalbos išspausti. Antras dalykas, prasidėjo atgimimas ir aš jaučiau, bus paklausu tą kalbą mokėti, mokyti. Ir iš tikrųjų taip ir atsitiko, aš dirbau ir su užsieniečiais, čia pasipylė begalė atvykėlių: iš Sibiro, iš kitų buvusios Sovietų Sąjungos vietų. Teko padirbėti ir su suaugusiaisiais, o dabar egzaminuojame Amerikos, Airijos, Norvegijos ir kitų lituanistinių mokyklų mokinius. Vienu žodžiu, taip mes su ta lituanistika ir susigiminiavome.

– Taip tapote lietuvių kalbos mokytoju?

– Taip, atidirbau pradinių klasių mokytoju dešimt metų, paskui peršokau į

vyresnes klases ir dabar valstybinius egzaminus mano mokiniai jau laiko.

Su mokiniais | Asmeninio archyvo nuotr.

– *Visą laiką čia dirbote po mokslų?*

– Taip, po mokslų. Ši mokykla buvo kitame pastate, ten buvo kartu su rusų mokykla. Paskui, kai pastatė šią mokyklą, lietuviškas klases perkėlė, ir taip, dabar čia dirbu. Aš esu dirbęs lenkų mokykloje papildomai, derinau tada tvarkaraštį.

– *Kaip jums praverčia jūsų paties patirtis mokant lietuvių kalbos?*

– Kai dirbau lenkų mokykloje, būdavo vaikų, kurie lietuviškai nemoka. Jie apskritai jokios kalbinės lietuviškos aplinkos neturi, tėra tik lietuvių kalbos pamokos. O kaip jiems prasimušti? Labai sudėtinga dėl tokio atotrūkio. Vieni vaikai kalba lietuviškai, kadangi tėvai geba pamokyti, pratina vaikus prie kalbos, žiūri gal televiziją kartais, o kiti visiškai ne, tiesiog atsiriboja. Sakiau: tėvai, leiskite bent vasarą į lietuviškas stovyklas. Deja, aš čia galėčiau, nežinau, į mūsų vyriausybės daržą pastabą pasakyti: praktiškai jokių tokio tipo nemokamų stovyklų nėra organizuojama, kad vaikai patirtų kalbinės aplinkos poveikį. Užsienio lietuvių vaikai pasakoja, kad kalba reikalinga, kad susikalbėtų su seneliais, draugais

Lietuvoje. O vietiniams – ne visiems – lyg ir nereikia.

> *„Kai dirbau lenkų mokykloje, būdavo vaikų, kurie lietuviškai nemoka. Jie apskritai jokios kalbinės lietuviškos aplinkos neturi, tėra tik lietuvių kalbos pamokos. O kaip jiems prasimušti? Labai sudėtinga dėl tokio atotrūkio. Vieni vaikai kalba lietuviškai, kadangi tėvai geba pamokyti, pratina vaikus prie kalbos, žiūri gal televiziją kartais, o kiti visiškai ne, tiesiog atsiriboja.“*

Lenkai skiria milžiniškus pinigus, lenkų mokyklos mokiniai nemokamai važiuoja į tokias stovyklas, kad mums tik pavydėti. Ir su baidarėmis plaukia, skautų (lenk. *harcerzy*) stovyklos nemokamai, geromis sąlygomis. Dėl to jie sako, mokytojau, mes norėtume, bet čia finansiškai sunku, o ten ir finansuoja, ir vaikai saugūs. Aišku, yra ir kitų priežasčių, ne vien finansinės, tai ir darbas, ir įtemptas grafikas, ir sąmoningumas. Sąmoningumas, vaiko paties sąmoningumas, noras mokėti lietuvių kalbą. Vis viena ta problema išlieka, įsivaizduojate, jau 2026 metai, nuo 1990-ųjų, sakykime, 1993-iųjų aš čia, tai praktiškai viskas tas pats. Gal parduotuvėse darbuotojai pradėjo kalbėti lietuviškai, buvę mūsų mokiniai, kurie persilaužė. Bet jeigu tik turi noro ir priemonių, tai šiais laikais išmokti kalbą – jokių problemų.

– Manote, kad labiausiai trūksta sąmoningumo?

– Taip, man atrodo, čia grynai trūksta pačių tėvų sąmoningumo: tie, kas sąmoningai žinojo, kad reikia išmokti lietuvių kalbą, tie išmoko. Ir savos kalbos išmoko, ir lietuvių, ir sugeba visomis kalbomis susikomunikuoti. Toks yra mūsų gyvenimas šiame krašte, ir ypač tų, kurie yra iš čia, kurie vietiniai. Kalba fantastiškai lenkiškai, bet ir lietuviškai kalba fantastiškai! Jie kalbą naudoja kaip priemonę, ją įsisavina. Ir nepradeda: „Mus lietuviai čia engia!“

> *„Ir savos kalbos išmoko, ir lietuvių, ir sugeba visomis kalbomis susikomunikuoti. Toks yra mūsų gyvenimas šiame krašte, ir ypač tų, kurie yra iš čia, kurie vietiniai. Kalba fantastiškai lenkiškai, bet ir lietuviškai kalba fantastiškai! Jie kalbą naudoja kaip priemonę, ją įsisavina.“*

Manau, yra švietimo sistema, švietimo politika ir reikėtų tą politiką priimti sąmoningai. Lygiai taip pat, kaip mes priimame, kad visoje Europoje kalbama angliškai. Ar atmesime dabar visa tai? Negalima atmesti to, kad reikia mokėti angliškai, jeigu nori užsiimti verslu Europoje. Labai paprasta. O dėl išsilavinimo konkuruoja, aš pasakyčiau, ne lenkų kalba, o lenkų mokykla. Vis dėlto dabar, jeigu mokamas mokslas, tai Lietuvoje jis brangus. O Lenkija siūlo stipendijas ir apgyvendinimą.

– Bet turbūt yra ir kitokio spaudimo rinktis lenkišką mokyklą? Pavyzdžiui, dėl darbo?

– Dirbant savivaldybėje, kiek žinau, darbuotojai lyg ir privalėjo vaikus vesti į lenkų mokyklą (ji priklauso savivaldybei). Bet, man atrodo, tai jau praeitis. Tikrai pažįstu daug dirbančių savivaldybėje, niekas neverčia nei į lenkų mokyklą eiti, nei į lietuvių, vesk vaikus, kur nori. Bet pažįstu žmonių, kurie dirbdami savivaldybėje išmoksta lenkų kalbos, darbe išmoksta, o bendrauja šeimoje lietuviškai.

– Ar būna, kad vaikai pakeičia mokyklą, pereina iš vienos kalbos į kitą?

– Būna, štai vienas pažįstamas iš pradžių į lenkų mokyklą nuėjo, baigė 8 ar 9 klases, suprato, kad nori studijuoti VGTU, reikia lietuvių kalbos, atėjo į lietuvišką gimnaziją, į 10 klasę, šturmavo lietuvių kalbą, išmoko visų sąvokų, matematinės lietuvių kalbos; fizikos kalba, chemijos kalba vis viena yra truputį kitokia, o paskui patenki tarp kalbančių lietuviškai ir kalbi jau be jokių problemų. Tikrai žinau, kad tą modelį, kurį aš praėjau 1990-aisiais, dabar taiko ir kiti tėvai, o gal net sąmoningi vaikai, nes tai yra vienas iš variantų, jeigu esi pasiryžęs, turi motyvacijos, esi stiprus ir nebijai. Bet čia tikrai reikia būti drąsiam.

–Mus labai nustebino, kad daug kas sako, kad save laiko lenkais, bet labai daug yra rusų kalbos. Kaip jums atrodo, kodėl?

– Čia reikėtų atlikti platesnį tyrimą, bet, pavyzdžiui, abudu mano berniukai lanko lietuvišką mokyklą ir puikiai kalba rusiškai. Kalba ir skaito, niekas jų nemokė skaityti. Aš ten gal šiek tiek vaikus vežiodavau į rusakalbę aplinką, vyresnįjį tikrai, mano sesuo gyvena Baltarusijoje. Tai vyresnis mokėsi raidyną ten per atostogas. Mažasis ne, jis nesimokė, bet jis skaitė užrašus gatvėse, keliuose rusų kalba, nes Baltarusijoje tokie užrašai. Be to, puikiai išmoko jutubo žaidimų rusų kalbą ir

gražiai kalba rusiškai. Rusų kalbos yra tiek daug, kad didesnė dalis mokinių, jų pačių klasės draugų, nuėję į parką po mokyklos, kalbės ten būtent rusiškai. Šitoje mažytėje subkultūroje jie turi savo bendravimo kalbą. Aš nežinau, kodėl. Lenkų mokykloje lygiai tas pats, tik pasisuko mokytojas, pertrauka, daugelis kalba rusiškai. Ten, tiesa, dar yra iš tokių paprastesnių kaimo šeimų, ten vis dėlto tuteišių kalba irgi ateina. Todėl šita rusų kalba yra fenomenas.

„Rusų kalbos yra tiek daug, kad didesnė dalis mokinių, jų pačių klasės draugų, nuėję į parką po mokyklos, kalbės ten būtent rusiškai. Šitoje mažytėje subkultūroje jie turi savo bendravimo kalbą. Aš nežinau, kodėl. Lenkų mokykloje lygiai tas pats, tik pasisuko mokytojas, pertrauka, daugelis kalba rusiškai. Ten, tiesa, dar yra iš tokių paprastesnių kaimo šeimų, ten vis dėlto tuteišių kalba irgi ateina.“

– Ar sovietmetis čia rusų kalbą paliko?

– Sovietmetis paliko mūsų kartai, bet šios kartos vaikams – ne, pavyzdžiui, mūsų namuose bendraujama tik lietuviškai, su močiute poprostu, tik su kita močiute rusiškai. Mano vaikams greičiausiai motyvacija yra žaidybinė. Nors nežinau, maniškiai ir angliškai vienodai gerai kalba, ypač žaisdami. Man atrodo, turėtų praeiti laiko, čia mes kaip užsikonservavę. Kažkokios vidinės kalbinės jungtys ir neduoda žmogui iš to išeiti. Su draugais sėdime pirtyje, vienas kalba lenkiškai, kitas – lietuviškai, trečias – rusiškai ir visi staiga pereina į rusų kalbą. Štai, prašau. Kaip paaiškinti šitą reiškinį? Nežinau. Vienoje mokykloje lietuvių, kitoje – lenkų, susitinkame parke, imame kalbėtis, kaip susikalbėti? Rusiškai. Kaip kariuomenėje kažkada. Atrodo, visi savi, bet reikia vartoti neutralią kalbą.

– Daug kas sako, jeigu vaikų žaidimų kalba yra rusų, tai su anglų kalba jiems tada sunku. O jūsų vaikams?

– Jokia kalba nėra kliūtis. Mano jaunesnysis sūnus papildomai nesimoko, bet angliškai susikalba, jutube kanalą turi, visokiausių angliškų posakių moka. Verčia jie kažkaip natūraliai. Bet reikėtų, matyt, pasižiūrėti per laiko prizmę. Praeis kiek laiko, viskas juk ribojama Rusijoje, dabar iš tikrųjų mažiau yra prieinama, o jeigu prieinama, tai visa tai sena. Ir televizija jau ne taip prieinama, nors niekada ir

nežiūrėjome. Šiuolaikiniai vaikai tuo labiau. O anglų kalba ateina, ji neateina taip drastiškai greitai, ateityje, greičiausiai, ateis ir į šeimas. Man atrodo, čia tiesiog lūžio laikas, kada anglų kalba persvers rusų kalbą. Kalbasi jie lietuviškai tarpusavy, būna, barasi rusiškai. Bet čia vėlgi, aš jums nepasakysiu, kodėl, žaidžia, pavyzdžiui, „Roblox“ kartu. Šneka, kai žaidžia, žaidimo kalba. Man atrodo, kol dar likę sovietmečiu mokyklą baigusiųjų, tol rusų kalba gyvuos. Bet čia ateities klausimas, jeigu išnyks iš žaidimo, tai greičiausiai išnyks iš to bendravimo.

„O anglų kalba ateina, ji neateina taip drastiškai greitai, ateityje, greičiausiai, ateis ir į šeimas. Man atrodo, čia tiesiog lūžio laikas, kada anglų kalba persvers rusų kalbą. Kalbasi jie lietuviškai tarpusavy, būna, barasi rusiškai. Bet čia vėlgi, aš jums nepasakysiu, kodėl, žaidžia, pavyzdžiui, „Roblox“ kartu. Šneka, kai žaidžia, žaidimo kalba.“

Daina prie Šalčios | Kristinos Jakaitės-Bulbukienės nuotr.

– Dar grįžkime prie mokyklos: kas motyvuoja jūsų mokinius mokytis lietuvių kalbos?

– Vienintelis dalykas, kuris tikrai motyvuoja vaikus, yra egzaminas. Jeigu šitą dalyką panaikintume, tai nebūtų stimulo mokytis lietuvių kalbos. Kalbėti gali, bet nelabai nori mokytis dalykiškai, puikiai dėstyti minčių, tas truputį neramina. Bet, pavyzdžiui, dabar mokau dešimtokus, jie labai noriai mokosi kalbėti. Sakau, jums kalba reikalinga visur, motyvacijos jie turi begalę. Versle, pavyzdžiui, pasižiūrėkite, kaip jūs atrodote su savo kalba? Į teatrą nuvažiuoji, ten pasikalbi, į kavinę nueini, visa tai yra kalba, jūs turite kalbėti gražiai. Bet kokia kalba? Jau čia kitas klausimas, suprantate? Aš kol kas pabrėžiu lietuvių, bet suvoks, kad tas dalykas veikia ir kitoms kalboms. Jei kada išvyks slidinėti į Italiją ir į Austriją, jie supras, kad jiems reikia anglų kalbos ar vokiečių. Lygiai tokios pačios geros, dalykiškos, suvokimo, kas yra publicistika, kuo skiriasi nuo grožinės kalbos.

Su mokiniais | Asmeninio archyvo nuotr.

– Jeigu apibendrintumėte, kokie didžiausi mokytojo lituanisto iššūkiai ir džiaugsmai?

– Didžiausias iššūkis – neskaitymas. Jis susijęs su vaiko mąstymu. Priversti

skaityti, kai tiek daug emocijų teikia įvairūs neaukšto lygio vaizdeliai ir filmukai, yra be galo sunku. Džiaugsmai – kai sutinki karjeros laiptais solidžiai užkopusį mokyklą baigusį ,,vaiką“, o jis pasakoja, kaip buvo smagu vienoje ar kitoje pamokoje dėl to, kad mokytojas buvo dar ir žmogus, ne tik savo profesijos atstovas.

– *Man rodos, mokytojas lituanistas, skirtingai nei kiti mokytojai, turi daug pamokų per savaitę ir turi galimybę labai gerai pažinti vaikus – kokia yra dabar auganti karta?*

– Šiuolaikinė karta yra įdomi ir pasiryžusi veikti, ieškoti (didžiausia dalis), bet perdėtas dalies tėvų dėmesys vaikų komfortui tuos vaikus luošina (telefonai, atvesti, atvežti iki mokyklos durų ir pan.). Mokykla vaikui neturėtų būti vien komforto zona laikui praleisti. Tai jo atsakomybės reiškimosi ir kliūčių peržengimo saugi vieta. O mokytojas yra tas, kas padeda tas kliūtis nugalėti.

– *Jūs jaučiatės čia savas?*

– Man atrodo, aš jaučiuosi labiau savas, negu kas nors kitas, dirbantis šioje mokykloje, bet atvykęs iš kitur. Gal, kol buvau jaunas, atrodė, štai šitas iš Žemaitijos, tas iš Suvalkijos, tas iš Dzūkijos (visi iš didžiosios Lietuvos – tikri lietuviai), o tu kažkoks ne toks, svetimas Lietuvai. O dabar aš jaučiuosi kaip niekad savas: gyvenu savo protėvių žemėje, auginu savo vaikus, mokau svetimus, bet šito turtingo ir įdomaus krašto žmones. Esu jų dalis, suprantu, kad visada buvau, bet jaučiausi keistai. Kalbos mokėjimas ir jos suvokimas padeda suprasti ir save, ir aplinką, ir kitus.

„Gal, kol buvau jaunas, atrodė, štai šitas iš Žemaitijos, tas iš Suvalkijos, tas iš Dzūkijos (visi iš didžiosios Lietuvos – tikri lietuviai), o tu kažkoks ne toks, svetimas Lietuvai. O dabar aš jaučiuosi kaip niekad savas: gyvenu savo protėvių žemėje, auginu savo vaikus, mokau svetimus, bet šito turtingo ir įdomaus krašto žmones. Esu jų dalis, suprantu, kad visada buvau, bet jaučiausi keistai.“

– *O žmona?*

– O žmona mano nesijaučia sava, bet ji taip jaučiasi dėl kitų dalykų. Ji baigusi

Dailės akademiją, ji prie meno, Užupis, svajojo gyventi senamiestyje, o atvažiavo čia į Šalčininkus ir dabar reikia ta buitimi rūpintis. Tai šičia jos nesavumas. Bet jis visiškai nesusijęs su tapatybe. Su tapatybe, man atrodo, viskas gerai, ji čia gimusi, jos pase įrašyta lenkė. Aš pamačiau, sakau, juk tu lenkiškai nemoki!

Su žmona | Asmeninio archyvo nuotr.

– Ar žmogus gali turėti ne vieną, o daugiau tapatybių? Juk dabar dažniausiai žmonės nori priskirti save kam nors vienam.

– Gali būti, kad taip yra, ir ypač jaunimas, kai aš konkrečiai klausiu, kuo tu save laikai, tai mano mokiniai save Europoje įsivaizduoja, jie jau nujaučia, gal nėra dar apibrėžta, bet gal jau jie yra tie Europos piliečiai. Gal jie paskui gilinsis į savo istoriją, ieškos. O aš tikrai ne Europos pilietis, aš visiškai kaimo pilietis, taip sakyčiau. Bet su tapatybe, ji gal nėra tokia konkreti, gal ji abstraktesnė, kaip aš jau minėjau. Aš vietinis, tai mane labiau susieja su kilme ir su tomis visomis vartojamomis kalbomis.

> *„Kai jau sulaukiau penkiasdešimties, tai manau, kad yra taip: čia mano žemė, čia gimiau, vartoju tokią kalbą, kokia čia kalbama dabar, moku tą, kuria kalbėjau savais istoriniais laikais, ir palaikau ryšius su savo aplinka. Ir nieko kitaip nebus.“*

Ir dar gimtoji žemė, vėlgi, kaip bebūtų, ji tave apibūdina. Jeigu aš atkapstyčiau, kad mano proprotėviai atvyko iš mongolų totorių arba dar iš kažkur, tai net kalba, kitos kalbos vartojimas netrukdytų tapatybės suvokimui. Man taip atrodo šių dienų akimis. Kai jau sulaukiau penkiasdešimties, tai manau, kad yra taip: čia mano žemė, čia gimiau, vartoju tokią kalbą, kokia čia kalbama dabar, moku tą, kuria kalbėjau savais istoriniais laikais, ir palaikau ryšius su savo aplinka. Ir nieko kitaip nebus. Ir gal mes keisimės taip, kad man reikės geriau išmokti anglų kalbą, kad išplėsčiau tą savo tapatybės dalį. Jeigu reikės, tai išmoksiu. Bet šiandien mes vartojame tą kalbą, kuri yra, duok dieve, kad vartotume ją tobulai. Gal ne tobulai, bet pakankamai gerai. Aš nesijaučiu būdamas tarp kitų, kitur kur nors pažeidžiamas, gal net esu pranašesnis, nes moku ne vieną kalbą. Ne tik moku – jomis mąstau.

– Ačiū, kad sutikote kalbėtis, ačiū už tokį atvirą pokalbį, už jūsų mintis ir įžvalgas. Ir sėkmės tikrai nelengvame mokytojo lituanisto darbe!

Šis straipsnis parengtas vykdant VLKK remiamą Valstybinės kalbos vartojimo, norminimo ir sklaidos programos projektą „Šeimų kalbų politika ir tapatybė“ (sutartis Nr. K-5/2025).

Jei norėtumėte publikuoti visą straipsnį ar jo dalį, prašom nurodyti informacijos šaltinį ir autorius.